

Темрієнко Наталія Володимирівна,
курсант 4 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Ярошенко Артем Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри
цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк України є юридичною особою публічного права, яка передбачає процедуру державної реєстрації, яка впливає з визначення юридичної особи. Після реєстрації в порядку, встановленому законом, юридична особа наділена цивільною дієздатністю та правоздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді, тобто у цьому випадку можна констатувати існування цивільного статусу Національного банку України. Так, відповідно до ст. 42 Закону України «Про Національний банк» Національним банком України є суб'єкт господарювання, який здійснює фінансові та інші види операцій, необхідних для виконання своїх функцій, при цьому він має право стягувати плату за надані ним послуги відповідно до законодавства (здійснені операції).

Отже, існування цивільно-правового статусу Національного банку України визначає його як суб'єкт, який пройшов процедуру державної реєстрації та отримав статус юридичної особи публічного права та здійснює фінансові операції як безкоштовно, так і за гонорар. Наступним типом правового статусу Національного банку України, є фінансовий та юридичний статус. Зважаючи на поняття та елементи фінансово-правового статусу органу публічної адміністрації, О. Семчик зазначає, що фінансовий та правовий статус держави як суб'єкта фінансового права охоплює систему таких елементів:

- 1) завдання та функції орган у сфері бюджету;
- 2) правовий режим функціонування державних коштів фондів, що належать державі;

3) здійснення нормативної діяльності для забезпечення найбільш ефективної реалізації прав та обов'язків усіх суб'єктів фінансового права; 4) єдину фінансову політику державних органів;

5) компетентність і, відповідно, визначення діапазону прав та обов'язків держави у сфері фінансової діяльності;

6) відповідальність держави перед особою, громадянином, народом за неспроможність виконувати свої функції та обов'язки [1].

Запропонована структура фінансово-правового статусу дуже схожа на елементи адміністративно-правового статусу органу публічної адміністрації, але відрізняється від сфери діяльності, тобто предмета, об'єкта, завдань управління, функцій, тощо. Як ключовий елемент сучасної банківської системи Національний банк України має особливу компетенцію у сфері фінансів та грошового обігу. Він відіграє роль «диригента» офіційної монетарної політики та фінансує державу. Враховуючи юридично визначений факт наявності статусу спеціального центрального уряду в Національному банку України, можна констатувати, що Національний банк України має певний фінансовий та правовий статус на таких підставах:

- джерела формування статутного фонду Національного банку України є частиною свого прибутку до розподілу, а при необхідності – Державного бюджету України;

- у разі недостатності коштів загальних резервів перевищення витрат Національного банку України на його доходи компенсується за рахунок Державного бюджету України на наступний фінансовий рік;

- після направлення прибутку до розподілу на належним чином визначеному

мета закону, прибуток до розподілу підлягає повному переведенню до Державного бюджету України;

- Національний банк України не має права перерахувати до Державного бюджету України суму частини прибутку до розподілу більшого, ніж вказано в річній фінансовій звітності, що підтверджується зовнішнім аудитом та затверджується Радою Національного банку України;

- Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад зобов'язані утримувати бюджетні кошти в Росії Національний банк України, відкритий центральний орган виконавчої влади, який здійснює державну політику у сфері бюджетних коштів казначейського обслуговування [2];

- з метою організації готівкового обігу в Україні Національному банку України були надані такі повноваження державної влади, як виробництво та зберігання банкнот та монет, створення їх резервних фондів; встановлення систем захисту, платіжні ознаки банкнот; встановлення правил випуску, обігу, зберігання, транспортування, вилучення та збору готівкових коштів; визначення порядку проведення касових операцій. Банкноти та монети є безумовними зобов'язаннями Національного банку України, забезпечені

всіма його активами та ін.

Таким чином, фінансово-правовий статус Національного банку України проявляється в тому, що Національний банк України є суб'єктом бюджетних відносин, що виникають між нею та суб'єктами публічної адміністрації щодо розподілу бюджетних коштів, заповненням Державний бюджет, а також виконання функцій, спрямованих на забезпечення грошово-кредитної та монетарної політики та стабілізацію національної валюти.

Здійснення повноважень Національного банку України здійснюється шляхом виконання своїх обов'язків та прав, які воно наділене. Права та обов'язки знаходяться в постійному взаємозв'язку і взаємопов'язані між собою. Характеризуючи права та обов'язки Національного банку України, першій відноситься до обов'язків, які складають сукупність вимог та завдань, які накладаються на Національний банк України в процесі своєї діяльності, тоді як права, визначені Гі Петров, передбачені для виконання зобов'язання і є «офіційним засобом їх реалізації»[3]. Зміст компетенції Національного банку України визначається функціями, призначеними Національному банку України,

тобто зміст компетенції в основному обумовлений сутністю функцій цього суб'єкта. Наприклад, Закон України «Про Національний банк України» передбачає, що Національний банк України має певні функції у сфері фінансово кредитної сфери в межах своєї компетенції – параграф 23 частини першої ст. 7 Закону, тобто типи функцій визначають межі компетенції. У той же час обсяг прав Національного банку України визначається сумою функцій, які вона виконує. Наприклад, Національний банк України має право виконувати інші операції, необхідні для виконання його функцій [2]. Однак слід звернути увагу на той факт, що законодавець не завжди чітко відокремлює правильне використання понять «обов'язок» та «авторитет». Так, у ст. 19 Закону України «Про Національний банк України» передбачено обов'язки та повноваження Голови Національного банку. У той же час законодавчий орган не чітко розмежує, що має зробити Глава Національного банку України, і як він повинен виконувати свої обов'язки.

Правовий статус Національного банку України характеризується такими особливостями:

1) має право видати обов'язкові правові акти, які виконуються у формі рішень Правління Національного банку України та рішень Ради Національний банк України, які підлягають реєстрації в Міністерстві юстиції України;

2) має широку банківську систему нагляду, кожна з яких виконує певні статутні обов'язки;

3) здійснює реєстраційну діяльність, зокрема, реєструє банк або відмовляється реєструвати, дає позитивний висновок щодо доцільності створення державного банку тощо;

4) здійснює контроль та нагляд за діяльністю комерційних банків

(проводить різні види перевірок відповідно до чинного законодавства);

5) має право застосовувати заходи адміністративного примусу, зокрема, заходи адміністративного попередження, накладання адміністративних санкцій;

6) його державна влада поширюється на всю банківську систему. Відносини між цією темою та іншими органами державної влади базуються на субординації, тобто на вертикалі;

7) Національний банк України може бути стороною адміністративного судочинства;

8) публічно-правова мета Національного банку України здійснюється за допомогою функцій регулювання грошової системи, ліцензування банківської діяльності, встановлення економічних норм, формування правил, контролю та нагляду за дотриманням банківського законодавства;

9) статутні права та обов'язки. функції Національного банку України – це всі види діяльності, які вона здійснює на будь-якому етапі своєї діяльності з метою досягнення та підтримки стабільності цін у державі, включаючи стабільність банківської системи.

Отже, при визначенні повноважень та компетенції Національного банку України законодавець виділяє пріоритетність функцій Національного банку України, які визначають права та обов'язки. Однак, згідно з аналізом положень Закону України «Про Національний банк України», законодавець дещо узагальнює поняття «повноваження» та «функції Національного банку України», хоча, на нашу думку, поняття «функції» та «повноваження» по суті різні, і паралельно вони можуть розглядатися лише як елементи компетенції суб'єкта. Наприклад, в ст. 7 Закону «Про Національний банк України» перелічено інші функції Національного банку України. У цьому випадку, згідно з частиною першою статті 22 цієї статті, законодавчий орган заявляє, що Національний банк України здійснює повноваження у сфері депозитарних документів відповідно до його компетенції. Крім того, ст. 34 цього Закону передбачено, що виключне право випуску в обіг (випуск) гривні та обмінних монет, організація їх обігу та вилучення з обігу належить Національному банку України, а ст. 7 передбачено, що однією з функцій Національного банку України є монопольне здійснення випуску національної валюти України та організації готівкового обігу. Таким чином, категорія «компетенція Національного банку України» ширша, ніж поняття «повноваження Національного банку України», які визначаються обсягом функцій, що виконуються Національним банком України.

Бібліографічні посилання:

1. Органи публічної влади як суб'єкти бюджетних правовідносин: монографія. Хмельницький: ХУУП, 2011. 383 с.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 трав. 1999 р. №

679-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238.

3. Петров Г. И. Основы советского социалистического управления. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1974. 180 с.

Трень Тетяна Олександрівна,
курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільного права та
процесу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

МІСЦЕ БАНКІВСЬКОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Правове регулювання окремих груп суспільних відносин потребує вироблення нових правових норм, які згодом об'єднуються у правові інститути, підгалузі й галузі права. Прикладом таких правовідносин можуть слугувати суспільні відносини у сфері банківського права. В умовах, коли Україна прагне побудувати демократичну, незалежну, правову державу з економікою, яка ґрунтуватиметься на ринкових засадах, дуже важливу роль відіграють саме банківські установи. У зв'язку з цим дуже важливим завданням є законодавче закріплення принципів та порядку здійснення банківської діяльності[1].

Сьогодні застосування терміну «банківське право» уже не викликає сумнівів ні у теоретиків, ні у практиків. Проте треба сказати, що досі немає однозначної позиції щодо визначення місця банківського права в системі права України. Серед науковців панують різні думки з приводу цього, що ще раз підтверджує актуальність дослідження цієї теми.

Слід зазначити, що банківське право сьогодні розглядають у кількох аспектах. Вважаємо за необхідне коротко проаналізувати кожен із них та викласти власну позицію щодо місця банківського права в системі права України.